

ФЕМИНИСТИЧКИОТ ДИСКУРС

(врз примери од македонската и албанската книжевност)

д-р Африм Реџеџи

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
Институт за македонска литература

клучни зборови: *дискурс, моќ, феминизам, деструкција, деконструкција, субјект, cyborg филозофија, тело, половост, култура и др.*

key words: *discourse, power, feminism, destruction, deconstruction, subject, cyborg philosophy, body, genderness, culture etc.*

„Еднаш декларирано како универзална вистина, заедништвото на сексот, родот и сексуалноста стана ултимативна стратегија на владеење, институционализирана во форми како што се семејството, бракот, хетеросексуалноста и хомосексуалноста како нејзини централни инструменти“. (Foucault, 1997: 72)

„Џудит Батлер го прифаќа Фукоовиот аргумент дека сексуалноста е резултат на дискурсот и го проширува во интерес на родот за да го врати родот во центарот на експлорациите, родниот идентитет категоријата жена да може да биде база за политичкиот феминизам“. (Spargo, 2001: 52)

Дискурс:

Експлорациите на Мартин Хајдегер, упатуваат на поимот Dasein со цртичка помеѓу конституентите Da и Sein, за да се означи експлорираниот процес „да се наоѓаш таму (тука). Da - sein е над реалноста, е можноста сама по себе, „можноста за различни мноштва на егзистенцијата“. (Inwood, 2008:35) Импресионизмот на Пол Сезан демонстрира подвижност на објектите ако практикуваме подвижна перцепција. Сликата *Девојчето со мандолина* (1910) на Пабло Пикасо, значи надградба / естетска ентропија за теоријата на варијабилноста и стабилноста на Сезан. Кубизмот со дехуманизацијата / човекот сведен на геометрија, синтеза простор – лик, го демонстрира активот дека човекот не е нешто посебно во стварноста, односно категоријата неодреденост значи суштина што се претвора во егзистенција. Деструкцијата и деконструкцијата ја покренуваат реконструктивистичката логика, бараат од историјата човекот да се препозиционира. Преку неговата епистемиологија / версификациската теорија на знаењето за разликување на вистинското од лажното, Ми-

шел Фуко ги открива оние слоеви (историски свесно или несвесно беа скриени) што го конституираат идентитетот на социемот.

Во интеракцијата уметност, моќ и знаење Фуко ја одредува уметноста како мета – епистемична / алегорија на длабинските структури што откриваат знаење. Интерпретацијата на сликата на Пикасо *Девојките од Авињон* (1907) од страна на Фуко значи да се забележуваат структурните спротивности: машка нарцисоидност, машка деформираност на естетските фигури – телата и границата меѓу половите и функционалност на Другото. Деформираноста / асиметричноста на фигурите, упатува на исклученост, на инфериорност. Во контекст на постмодерниот феминизам, конкретно функционална размислата на Лис Иригаре дека на жената не и било дадено место во историјата – жената како вечна друга.

„Ти си вештица, оти со магија ми го смали плодилото, а ти стана голема, десетпати поголема од мажот свој...вештерке една, родот ми го смали, а јадеш од мојата пченица...еве ти вреќа камења, род и пород твој, што ќе ги милуваш!...а тој и стави камен околу вратот и таа, кутрата, го галеше чедото свое, камен студен...И потем Рахела скокна во реката со каменот свој“ (Андонovski, 2007: 186)

„Жени се, Али Паша, жени се...Таја ноќ ги затворија шеснаесет жени заедно со Фросина, во еден стар манастир на еден осамен остров. Утредента лошите жени ќе бидат исфрлени во длабокото и студеното езеро. Али Паша иако сам наредил обвинетите жени да се погубат, сепак длабоко во себе посакуваше Фросина да се спаси, иако сфати дека Фросина беше единствената сила која не можеше да ја поседува. Силната бура на езерото, неговото дивење ги проголта женските трупови. Таа ноќ во Јанина царуваше ужасот и смртта“ (Meksi, 2001: 191)

Иригаре веруваше во онтолошката основа на половите разлики и се залагаше за редефинирање на параметрите на субјективноста – жена дефинирана / женски род.

„Есенцијалното верување во онтолошките разлики е политичка стратегија која има за цел да ја наведе специфичноста на женската субјективност, сексуалност и искуство, додека се осудува логиката на половата индиференцијација на фалогоцентричниот дискурс...Жената како другата половина на мажот, има потреба да ја истражува најпрво сопствената поврзаност со другите жени, со својот род“ (Брайдоти, 2002: 189)

Значи, генеративниот субјект во рамките на продолжениот дискурс е нестабилен, контрадикторен и еволутивен. Субјектот генерира, се создава во еден социокултурен, историски и интерперсонален контекст. Во функција queer-теоријата, која ги вклучува идеите, од постструктуралистичките теории на Жак Лакан и неговите психоаналитички модели на децентрализацијата, нестабилниот, идентитет на Жак Дерида и неговите деконструктивистички бинарни и концептуални јазични структури и секако Фукоовиот модел на дискурсот, моќта и знаењето. Сите идеи се во функција на кризата на идентитетот, која вешто ќе биде искористена од феминистката Џудит Батлер во книгата *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identities* (1990), во која ќе ја брани тезата дека родот не е концептуален или културен хромозомски додаток (што феминизмот веќе го одредил), туку дискурсивна практика структурирана преку концептот на хетеросексуалноста како норма на човечкиот однос.

Разлика / разлика:

За деконструктивистите во самата суштина постои поимот различност (differance). Се повикувам на психоанализата на Лакан,

„Другиот во суштина не е ништо, освен чист субјект на модерните стратегии на играта / сепство проекција на можните комбинаторики,..“ (Еко, 1999: 8)

Теоријата на играта се наоѓа таму каде што нема јасна дефинирана структура. Идејата на деесенцијализацијата сугерира на играта / на човекот и светот како бескрајно игрово поле на интерпретации. Една континуирана потрага преку хармониска проекција на изгубените / временски произволните делови за одредување на вечната енигма - реконструкција на егзистенцијален простор. Потрагата по деесенцијализацијата значи потрага по виртуелната точка на одредена геометриска фигура во која сите разлики, сите дисперзии, сите дисконтинуитети би се соединувале за да проектираат идентитет на фигурата. За Дерида, самото движење на „различност“ (differance), ја создава играта, која не е „една игра во светот“, туку „игра на светот“. Негација на метафизиката на структурата / онтолошко распаѓање на структурата. Структурата е таа што сè уште не постои, која се создава преку процесот од небитието кон битието / процесот настанување субјект.

„Единствениот вистински идеал на нашето време е слободата – велеше Рајнер. Јас имам слобода да избирам дали ќе станам татко или не. Ти имаш слобода да избираш како да не забремениш,..“ (Смилевски, 2007: 23)

Една значајна компонента на постструктуралистичката анализа на дискурсот е и поимот различност. Продолжената спротивставност помеѓу различни концепции, нив ги прави функционални. Анализата на смислата ги одредува спротивностите: жената / немашко битие, мажот неженско битие. Деконструкцијата подразбира функција на различност: контрапозиција и спротивност / сепство разлика. Доминантниот поим на западна мисла функционира преку биполарните класеми: идеја / материја, сличност / различност, збор / писмо, есенција / деесенција, жена / маж, дух / тело. „Деконструкцијата докажува дека културата се дефинира во однос на природата, битието во однос на ништавилото, жената во однос на мажот“. (Demir, 2006: 17) Всушност, деконструктивистичкото читање го создава меѓупросторот / синтетизираните идеи, да не се размислува преку спротивност, туку помеѓу нив (in between). Идејата, дека не постои нужна врска помеѓу анатомската сексуалност и социјалната е разбирлива и функционална.

„Пренка: Вчера те побара за невеста синот на Ѓони...убав, јунак и неуморен работник; - Нита: По кој пат ти велам, татко, дека срцето не чувствува радост за мажење...Подобро исфрли ме во море; Пренка: Тогаш не преостанува друга можност освен да те прогласиме за машко“. (Rela, 1983: 59)

Филозофскиот дискурс на Сартр, ќе го подели битието на три категории: битието во себе, битието за нас и битието за другите. Категоријата битието за другите / другоста имплицира различност, реконструкција преку деконструкција, / деесенцијализација: жената не се раѓа, таа се создава, ја создава сопствената сушност. Лиспектар одредува, „Животот во мене не го носи моето име, „јас“ не е сопственик на постоењето кое го сочинува битието. Доколку „тоа – јас“ ќе го прифати ова, „тоа – јас“ може да стане жена на сите жени и да биде одговорна за нејзината човечност,..“ (Брайдоти, 2002: 172) Сепството се рedefинира преку размислувањето. Желбата да се сознае, ја рedef-

финира феминистичката субјективност. Поимувањето на сепството како единствен феномен, како затворена, индивидуална варијабла, се заменува со поимувањето на сепството како интерсубјективно / интерперсонално. Антикритицијанска семиотичка концепција на сепството заснована на Пирсовиот модел за ликот како „продолжен“ идентитет е функционален, бидејќи сепството е релативна појава во егзистенцијалниот простор на културната различност. М. Сингер одредува, „Јас... не е идентичен со поединечниот организам... јас може да биде помалку или повеќе“. (Брайдоти, 2002: 335) Одредба: разликата во себе како движење, како номадски субјект, како сепство-конструкција. Функционална дефиницијата на Сандра Хардинг за трансформација на сепството, „одново измислување на себеси како друга“. (Брайдоти, 2002: 345) Контекстуалната прагматика, женскиот феминистички субјект како многукратен, неограничен и внатрешно поврзан ентитет, како разлика во самата жена / процес настанување субјект – номадски субјект. Таков лик е Нита.

„Нита: ми ја даде бесата дека ќе дојде. Му ја дадов бесата дека ќе го чекам и по цената на животот...Ох возвишен Господе!.- Кога дојде Зеф...Не можев да се воздржам...Ми се отвори срцето...ги соблеково машките алишта...а вие за ова ме обвинувате за виновна...Осудете ме, но ова љубов никогаш нема да можете да ја искорнете од мене, освен со срцето заедно...Ова ме натера да се прогласам за машко; Марку: Нита не ги измами законите, туку криејќи се зад нив, ја чуваше ветената љубов кон Зеф; Свештеникот: Како не е виновна, кога пред господ ја прогласивме за машко, а таа ја прекрши волјата на светата црква; Цана: Две три минути пред да се самоуби...ме замоли да ја оставам сама...Ми рече: Цана сите ме обвинуваат; Мимки: Ја убивте!...Ја убивте, да ве убие Христос (Господ)„. (Rela, 1983: 181)

Според Маркузе, да се ослободи жената, тоа значи да се ослободи човекот. Според Сартр, секој човек ја создава сопствената суштина.

Имајќи ги предвид делото на Фуко и на Батлер, конкретно деконструкцијата на Дерида применета од Батлер за деконструкцијата / поврзаноста на целиот концепт на сексуалниот идентитет, Марио Перниола ги акцентира поимите емпириско и физиолошко и ги поврзува со женственоста / женската различност и грдото, односно со физиолошкиот обрт. „Тие предизвикуваат вознемирувачко и подруго чувство која зрачи и отуѓува, која не може да се сведе под мирната хармонија на убавата естетика...Чувственост која е надворешна и која се однесува на полниот женски орган“. (Перниола, 2005: 248) Еротизмот ги отвора патиштата кон смртта. Смртта кон индивидуалното траење. Во делата на Кадаре, чувствувањето на убавината е поврзано со длабинската смисла на сексуалниот феномен. Убавината битнува убавина кога преку задоволството на сетилата се предизвикува задоволството. Додека сексуалното задоволство нè затвора во интима и индивидуалните чувства, љубовта ги дефинира вредностите околу надворешноста на објектот што е совршен. „Естетското доживување се разликува од љубовта, бидејќи не се однесува на поединецот, туку на светот“. (Перниола, 2005: 247) Ликот на Марија Ура, можеби е најреализиран женски лик во делата на Кадаре.

„Таа стоеше намерно така за да и се гледаат розовите усни на сексот (сексуалниот орган). Нејзиниот секс ми изгледаше некако прост во однос на сексот на мојата бивша свршеничка. Тежок, барокен, еден сложен механизам на љубовта. Стоеше пред огледалото со полураширени нозе и ја гледаше линијата на сексот, малку искривена, нема...а пред малку беше како налудничка-

ва, подвижна и лизгава. Чудно мислеше таа, сексот на жената е најенигматичното нешто во светот. Тие неми усни, никогаш нема да кажуваат што навистина се случило,.. (Kadare, 1991: 15)

Преку категоријата *differance* / разликата што спојува, се постигнува целта, во смисла во романот *Суркачот* за разлика од теоријата на Лакан, односот кон сепството не е спекуларен во однос на огледалото, туку во однос на другиот пред секое сепство. Според Тулан, „Дерида рекол дека деконструкционистичката критика не го разбива субјектот, туку го препозиционира,.. (Toolan, 1996: 117) Односно, до другото може да се дојде не преку она дијалектично спротивно, туку преку дуплирањето, повторувањето, сличноста, симулакрумот. За разлика од психоанализата на Лакан, за Дерида односот кон сепството не е спекуларен однос, туку сепството го има другиот внатре во себе. Животот е внатре во *differance* / разлика што спојува. Импликација на теоријата на Дерида *Јас е хетерогено* / другото престојува во мене како алтер-его. Другиот, станувајќи алтер-его, го спасува „Јас,, преку гадење, ужас, грдотија, за да не исчезне. „Јас ја доживувам абјектноста само доколку некое Друго се населило на местото на кое ќе бидам „Јас“...Друго што ми претходи и ме поседува и со тоа поседување прави да опстојам“. (Кристева, 2005: 217)

„Поголемо е губрето во нас, отколку надвор од нас, ова не е сарказам, никогаш не сум бил саркастичен...Сакам да му дозволам задоволство и на морето, и ги ширам нозете и им дозволувам на брановите наизменично да ја освежуваат,.. (Прокопиев, 2007: 8 / 30).

Тој одвојува, отфрлува, абјектира, бидејќи *Суркачот* функционира преку логиката *Јас е хетерогено* – се бара себеси, се губи или искусува задоволство. Во негативниот простор, тој се позиционира преку прашалната логика Кај сум јас? со цел да настане, да се воспоставува себеси. Сиркачот иронизира, реагира, абреагира, абјектира.

Имајќи го предвид процесот што го забележаа прагматичните уметнички дела – од жената како вечно друга до жената како номадски субјект. Денеска ентропира процесот по логиката на *схема-идејата* на Ан Стерлинг за интеракција помеѓу културата и физиологијата, односно културното влијание ги реструктурира мозочните клетки или логиката на *cyborg-филозофијата* според која се поставува една современа дилема или една утопија на сликата на Фрида Кало *Уништениот столб* (1944), теоретски конципирана од текстот *Киборг манифест* (1991) од радикалната феминистка Дона Харавеј за жената-киборг „дека можностите на нашата реконституција не се наоѓаат во повторното раѓање, туку се наоѓаат во утопискиот сон на надежта во еден монструозен свет без полови. Иако и едните и другите се заплетени во спиралната игра, најпрвин би била киборг отколку богиња“. (Еко, 2007: 433) Во функција *cyberpunk* естетиката за надминување на родовската разлика преку реализација на телото од среден род, посторгански и трансхуман. Естетската свест која вечно вибрира помеѓу убавото и грдото заедно со уметноста, ги конфигурираат ваквите процеси и преку реконфигурацијата докажуваат дека нешто не е во ред со животот?

Литература:

- Spargo, Tamsin: (2001), *Foucault i queer teorija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.
- Foucault, Michael: (1997), *Governmentality*, University of Chicago Press, Chicago.
- Inwood, Michael: (2008), *Heidegger – një hyrje e shkurtër*, Toena, Tiranë.
- Андоновски, Венко: (2007), *Вештица*, Култура, Скопје.
- Meksi, Mira: (2001), *Frosina e Janinës*, Onufri, Tiranë.
- Перниола, Марио: (2005), *Естетика дваесетог века*, Светови, Нови Сад.
- Смилевски, Гоце: (2007), *Сестрата на Сигмунд Фројд*, Култура, Скопје.
- Кристева, Јулија: (2005), *Токати и фуги за другоста – зборник текстови*, Темплум, Скопје.
- Toolan, Michael: (1996), *Stylistics and its discontents, or getting off the fish' hook*, The Stylistics Reuder, University Center Luxemburg.
- Rela V, Josip: (1983), *Nita*, Rilindja, Prishtinë.
- Прокопиев, Александар: (2007), *Суркачот*, Магор, Скопје.
- Kadare, Ismail: (1991), *Qorrfermani*, Onufri, Tiranë.
- Umberto Eko: (1996), *Struktura e papranishme*, Tirane.
- Zekije, Demir: (2006), *Feminizmi, modern dhe postmodern*, Logos – A, Shkup.
- Роси, Брайдоти: (2002), *Номадски субјект*, Македонска книга, Скопје.
- Eko, Umberto: (2007), *Istorija ruznoce*, Plato, Beograd.

THE DISCOURSE OF FEMINISM

Afrim Redxepi

Summary

In the interaction art, power and knowledge, Fuko determines the art as a meta-epistemical / allegory of the deep structures which reveal knowledge. The interpretation of the picture of Picasso *Girls from Avignon* (1907) by Fuko, means to notice structural oppositions: male narcissoidity, male deformity of aesthetic figures –bodies and the frontier between genders and functionality of the Other. Deformity/asymmetry of figures, leads to exclusion, of inferiority. In the context of postmodern feminism, concretely functional thought of Liss Irigare that woman did not have a respected place in the history –woman as eternally other.. An important component in the post-structural analysis of the discourse is the term difference. The extended confrontation among different concepts, makes them functional. The analysis of the sense determines the opposites: woman / no – male being, male no – female being. Deconstruction means function of the difference: counter position and opposition / being different. The dominant term of the western thought functions through bipolar classemes: idea/matter, similarity/difference, word/letter, essence/de-essence, female/male, soul/body. Having it in mind the process which was noticed by pragmatic art works –from woman as eternally other till woman as nomadic subject, today entropies the process after the logic of schema idea of Ann Sterling for interaction between culture and physiology, so to say the cultural impact restructures the brain cells or the logic of cyborg philosophy which a contemporary dilemma is set. Donna Haraway for female cyborg „that opportunities of our reconstitution are not found in the rebirth, but in the utopian dream of hope in a monstrous world without genders for overcoming the gender difference through realisation of body in the medium gender, post –organic and trans-human.